

Erfgoed Magazine Alkmaar

Voorjaar 2024 nr. 69

Voormalige Flandria winkel heeft historische pui terug

“Ik ben de vijfde generatie Vlaanderen die hier woont”

Wie wel eens in de Langestraat in Alkmaar winkelt, heeft het vast al gezien. Het pand op nummer 17 heeft de historische winkelpui terug. En dat dankzij Grand Vlaanderen, de 24-jarige achter-achterkleinzoon van de man die hier in 1920 officieel zijn fotozaak begon. De fotozaak groeide uit tot het welbekende Flandria dat nog tot 2002 heeft voortbestaan. Grand besloot het pand in de familie te houden en de historische waarden in ere te herstellen. De te kleine tweedehands winkelpui die er de laatste jaren in zat, ging eruit en de negentiende-eeuwse winkelpui werd gereconstrueerd. Een regelrechte aanwinst voor de binnenstad. Grand: “Nee, dit is geen monument, maar wat niet is, kan nog komen.”

“Flandria komt inderdaad van Vlaanderen, onze achternaam. En ja, de dames Vlaanderen waren ook familie. Dat waren de zusters van mijn overgrootvader. Zij hadden hun winkel aan de Oudegracht.”

Het zijn voornamelijk nostalgische overwegingen voor Grand Vlaanderen, én zijn liefde voor oude panden. Want ook al heeft het pand aan de Langestraat 17 niet de monumentenstatus, Grand heeft het bij de verbouwing volledig als zodanig behandeld. Grand: “Twee jaar geleden, in 2022, vatte ik het plan op om iets te gaan doen met dit pand. Niemand van de familie wilde er iets mee en ik vond het leuk om het in stand te houden.”

Oude pui

Waarschijnlijk vraagt iedereen die nu de mooie winkelpui passeert zich af wat hier nou de laatste jaren zat. Dat was de herenkledingzaak van Marshall Denim die de ondergevel bekleed met een pui die, om het zacht uit te drukken, wat meer rechttoe rechtaan was. Grand: “Waarschijnlijk was die elders opgekocht, want hij kwam aan twee kanten 15 cm tekort...”

Lees verder op pagina 2 >

Grand Vlaanderen besloot het pand waar ooit Flandria begon op te knappen en in de familie te houden. (Foto: Rob Verhagen)

BIJLAGE OVER MONUMENTEN EN DUURZAAMHEID

Wonen en ondernemen in een energiezuinig monument? Kan dus wel!

Wonen of ondernemen in een monument is mooi, maar ook uitdagend. Oudere panden zijn vaak niet geïsoleerd en de energierekening is vaak hoog. Monumenteneigenaren willen dus isoleren, dubbel glas, zonnepanelen, enzovoort. Lange tijd was dat lastig omdat de benodigde ingrepen de waarde van het monument niet mogen aantasten. Gelukkig is dat tij aan het keren. Er zijn steeds meer technische mogelijkheden, maar ook subsidies en financieringsvormen. Om daar bekendheid aan te geven, organiseert Alkmaar de week van de Duurzame Monumenten van zaterdag 27 mei tot en met zaterdag 1 juni. Neem deel aan de webinars en kom naar de expositie waar je kans maakt op een gratis adviesrapport voor jouw monument! Lees er meer over in onze bijlage over monumenten en duurzaamheid in het midden van dit magazine.

Meld je aan voor het digitale magazine met de uitgebreide artikelen op erfgoedalkmaar.nl

< vervolg van pagina 1

"Ik ben de vijfde generatie die hier woont. Mijn over-overgrootvader woonde hier al, maar ik ben de eerste generatie die hier niet geboren is. Ik ben in 2000 geboren in Bergen. Toen zat de fotowinkel al niet meer op deze plek. Die was inmiddels verhuisd naar de overkant, op nummer 34. De zaak heette toen Europafoto, maar iedereen zei nog altijd Flandria. Dat is de naam die nog steeds elke Alkmaarder kent. Er waren op het laatst veertien filialen. Dat heb ik niet echt mee-gemaakt. Toen het hoofdkantoor verhuisde van de Achterstraat naar de Beverkoog, was ik net geboren en ik was twee jaar toen het bedrijf stopte."

Bouwhistorisch onderzoek

Na het aanvragen van de nodige vergunningen kwam het contact met team Erfgoed. Grand: "Jeroen van der Kuur kwam langs voor een bouwhistorisch onderzoek. Dat was ontzettend interessant. Wat me opviel, was dat hij baksteentjes ging meten en vervolgens wist uit welk jaartal ze ongeveer kwamen. Ook hebben we naar de eikenhouten balken gekeken. Dit is, zoals veel panden in de binnenstad, houtskeletbouw. Ik weet nu dus dat het pand er in de zestiende eeuw al stond (zie ook kader Bouwhistorie, red.). Dat kun je ook wel een beetje zien aan de balken in de winkel."

En alles is scheef hè! Tijdens zo'n verbouwing merk je wel hoe lastig dat is. Mijn kluservaring heb ik gewoon thuis en bij vrienden opgedaan. En dan is het wel een uitdaging als alles zo scheef is.

Ik heb heel veel gehad aan de monumentenadviseurs. Dankzij hen ben ik heel veel meer te weten gekomen over dit pand, zij hadden veel meer informatie, maar ook hele oude tekeningen."

Dit pand is dus geen monument hè?

"Nee, het is geen monument, maar we hebben wel degelijk rekening gehouden met alle historische waarden. Dat vind ik juist belangrijk! In de winkel blijven die mooie balken dan ook in het zicht. Er komt absoluut geen systeemplafond in. De muren waren allemaal volgesmeerd met zandcement. Ik ben drie weken bezig geweest om alles er met een hakbeitel vanaf te tikken. Gelukkig is alles nu weer baksteen, zoals het hoort. En zoals je inmiddels bij meer winkels ziet, wil ik die kale muur gewoon zo laten."

Links: de voor- en na situatie van de zolder en rechts: Grand Vlaanderen liet het familiewapen terugkomen in de gevel.

De (overigens te kleine) winkelpui van de vorige winkel is verwijderd en inmiddels vervangen door een meer historische pui.

Puizenprijs

"En om nog even op die monumentenstatus terug te komen: wat niet is, kan nog komen hè? We hebben het er wel over om de monumentenstatus aan te vragen. Maar eerst maar eens de Puizenprijs van de Historische Vereniging Alkmaar. Die zou ik heel graag willen winnen!"

Langestraat 17, de bouwhistorie

Langestraat 17 is een beeldbepalend pand in een rijksbeschermd stadsgezicht, de Alkmaarse binnenstad. Het is een hoog pand van drie lagen met een kap, midden in de gevelwand van de Langstraat, tussen het Payglop en de Boterstraat. Op oude kaarten uit de zestiende en zeventiende eeuw kun je zien dat hier al een hoog pand stond. Al kunnen we niet met zekerheid zeggen dat het om het huidige pand gaat. Wel zeker is dat dit pand ouder is dan je op basis van de voorgevel zou verwachten.

Doordat Grand Vlaanderen het pand ging restaureren, kreeg onze bouwhistoricus Jeroen van der Kuur de gelegenheid de bouwgeschiedenis van het pand wat verder te onderzoeken. Door het weghalen van de wand- en plafondafwerkingen kwamen bijvoorbeeld oude constructies weer in het zicht. Hieraan kunnen we zien dat het pand bestaat uit een voormalig voorhuis met een aangebouwd achterhuis. En hier tegenaan is een twintigste-eeuwse aanbouw gebouwd. Met de nieuwe winkelpui kreeg het pand zijn 19-eeuwse uitstraling weer terug.

Lees het volledige interview en meer bouwgeschiedenis op erfgoedalkmaar.nl

Eind 16e-eeuwse eiken houtskeletbouw, met vloerbalken en links een muurstijl. De 19e-eeuwse zinken dakkapel was al eens onderwerp van Detail op Dinsdag (zie ook erfgoedalkmaar.nl)

Verder in dit nummer

Een archeologische speurtocht naar een middeleeuwse kerk in Grootschermer	4
Sociale woningen Oud Rochdale duurzaam	6
Mooie plannen voor kerken Stompeteren en Schermerhorn	7
Waar is de deksel van de grafkist uit Oudorp?	8
Alkmaakers. Podcastserie met onze archeologen	9
Onderzoek naar opgraving V&D gaat binnen verder	10
Historische Vereniging Alkmaar zoekt oude films	10
Tip van de monumentenadviseur	11
Bijzondere bodemvondst	12

Bekijk het digitale Erfgoedmagazine met de uitgebreide verhalen en meer foto's

In het midden: speciale bijlage over monumenten en duurzaamheid

Open Monumentendag op 14 en 15 september

Je monument aanmelden kan nog tot 1 mei

Het Open Monumentendagweekend is dit jaar op 14 en 15 september. In de gemeente Alkmaar ligt dan op zaterdag 14 september de nadruk op de binnenstad, Oudorp en Koedijk. En op zondag 15 september zijn de monumenten open in Schermer, Graft & De Rijk. Zo kun je een heel weekend genieten van monumenten in de hele gemeente Alkmaar. En niet alleen dat, er is ook een uitgebreid activiteitenprogramma voor jong en oud. Heb je zelf een monument en wil je meedoen? Aanmelden kan nog tot 1 mei.

Open Monumentendag in Alkmaar is op zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur in Alkmaar, Oudorp en Koedijk en op zondag van 11.00 tot 17.00 uur in Schermer, Graft en De Rijk.

Verkeerde datum

In de vorige editie van Erfgoedmagazine Alkmaar was een verkeerde datum genoemd, helaas. Er was wat verwarring bij de landelijke organisatie, maar 14 en 15 april is de juiste datum. Zoals elk jaar valt Open Monumentendag in het tweede volledige weekend in september. Dus mocht je het verkeerde weekend hebben gereserveerd, dan kun je dat nu hopelijk nog herstellen...

Het landelijke thema is dit jaar 'Routes, Netwerken en Verbindingen'. Daar kun je alle kanten mee op, maar een belangrijke verbinding voor Alkmaar is bijvoorbeeld het Noordhollandsch Kanaal. Laat dat nou net zijn tweehonderdste verjaardag vieren dit jaar... Ook het kanaal is monumentaal en het geeft voldoende inspiratie voor nog

meer leuke en prikkelende activiteiten voor jong en oud. Wat dacht je bijvoorbeeld van een 'Drijf-in' bioscoop...

Naast fysieke verbindingen, is Open Monumentendag in Alkmaar ook nadrukkelijk bedoeld voor andere vormen van verbinding. Voor verbinding tussen inwoners en bezoekers van de gemeente Alkmaar en het mooie erfgoed. Maar ook voor verbinding onderling. Tussen al die mensen die houden van de monumenten en het andere erfgoed in onze mooie historische gemeente. En tussen de honderden vrijwilligers die Open Monumentendag Alkmaar elk jaar weer mogelijk helpen maken. Lijkt het je trouwens leuk daar deel van te zijn? We kunnen altijd extra mensen gebruiken. Stuur een e-mail naar info@omdalkmaar.nl. Ook als je eigenaar of beheerder van een monument bent en je wilt jouw monument graag openstellen, kun je mailen naar dit adres. Aanmelden voor de editie van dit jaar kan nog tot 1 mei.

Op zoek naar de middeleeuwse kerk van het Schermereiland

Het Schermereiland ligt in het oosten van de gemeente Alkmaar. Uit onderzoek blijkt dat dit veengebied zeer waarschijnlijk al vanaf de middeleeuwen bewoond werd. Er stond hoogstwaarschijnlijk zelfs al een kerk! Dat blijkt uit een elfde-eeuwse oorkonde uit het Klooster van Echternach in Luxemburg... En ook archeologisch onderzoek op deze plek geeft aanwijzingen in die richting. Maar waar heeft die kerk dan precies gestaan?

De allereerste bewoners van het Schermereiland woonden langs de Delft en de Gouw. Twee bevaarbare waterwegen van noord naar zuid, die nog altijd dwars door de Eilandspolder lopen, en die je kunt zien als de ontginningsassen. Dat zijn de plekken van waaruit destijds begonnen is met het geschikt maken van de veengrond voor landbouw en veeteelt.

Haaks op deze assen staan tal van kleinere waterlopen die het gebied opdelen in tientallen grotere en kleinere eilanden. Het is op de uiteinden van deze eilanden waar voor het eerst werd gewoond. Door de eeuwen heen zijn de middeleeuwse woonkernen langzaam verschoven richting de plekken van de huidige dorpen zoals Schermerhorn en Grootchermer.

Archeologische waarde

Om erachter te komen waar deze middeleeuwse 'huisplaatsen' liggen, heeft archeologisch bureau RAAP in de jaren 80 van de vorige eeuw een grootschalig archeologisch onderzoek uitgevoerd op het Schermereiland. Hierbij is gebruik gemaakt van bronnenonderzoek maar de archeologen zijn ook het veld in gegaan om langs slootkanten en in molshopen te zoeken naar aardewerkfragmenten. Daarnaast zijn er 130 grondboringen in de polder gedaan om de bodem in kaart te brengen en archeologische vindplaatsen te ontdekken. Uit de gecombineerde resultaten van de verschillende onderzoeken kwamen zo'n vijftig locaties waar vermoedelijk archeologische resten in de bodem zaten. Die terreinen zijn aangemerkt als gebieden met een archeologische waarde en worden op de huidige archeologische beleidskaart van de gemeente Alkmaar beschermd tegen alle bodemingrepen.

De kerk van 'Skirmere/Scirmere'

De vraag blijft wat de oudste nederzetting is die op het Schermereiland gestaan heeft en waar die precies te vinden is. Een helpende hand komt mogelijk uit een oorkonde uit de elfde eeuw van het Klooster van Echternach in Luxemburg. Deze oorkonde

Prent van de ruïne van de kerk.

Het onderzoeksgebied met centraal molen De Havik.

Kaart van de Schermer uit 1635. In de rode cirkel moet de oude kerk van Schermer hebben gestaan. (Het kaartje is trouwens 'op zijn kop' getekend. Het noorden zit hier niet boven, zoals wij gewend zijn)

uit 1063 is een bezittingenlijst van het klooster. En in dit document wordt een kerk in Skirmere/Scirmere genoemd. Wat dus aangeeft dat er in die periode op het Schermereiland waarschijnlijk al een kerk of kapel stond. Waarschijnlijk in de directe omgeving van Grootchermer. Dat laatste is te lezen in de Lexicon van Nederlandse toponiemen tot 1200, van Künzel, R.E., D.P. Blok & J.M. Verhoeff.

Als er inderdaad in de elfde eeuw al een kerk stond op die plek, dan is de kans groot dat het ging om een houten kerk of kapel. Later is de kerk mogelijk herbouwd met bakstenen. Of er is een nieuwe kerk gebouwd van tufsteen of baksteen.

De exacte ligging van de kerk is tot op de dag van vandaag een groot vraagteken. Zoals gezegd, plaatst Künzel de kerk vlakbij Grootchermer. Op historisch kaartmateriaal uit 1635, gemaakt door C.J. Visscher, is ten noorden van Grootchermer inderdaad een pad zichtbaar dat richting een ruïne loopt. Onder de ruïne staat 'oude Schermer Kerck'.

Omdat de kaart was bedoeld om de toen net ingepolderde Schermer in beeld te brengen, is het Schermereiland hier slechts schematisch weergegeven. Wel wordt duidelijk dat we de kerk in een bocht van de ringdijk moeten zoeken en dat de resten ten westen van de Gouw moeten liggen.

Ruïne op achttiende-eeuwse prent

Een historische prent, gemaakt door H. de Winter in 1745, toont de ruïne van een kerk die tussen Grootchermer en Schermerhorn gestaan moet hebben. Dit is waarschijnlijk de kerk die ook op de kaart van Visscher te zien is. Op de prent is duidelijk te zien dat de kerk uit (bak)stenen bestaat. Daarnaast is op de achtergrond het bovenste deel van een zeilboot te zien, wat aan kan geven dat de kerk op een aanzienlijke verhoging in het landschap heeft gestaan. Het blijft echter de vraag in welke mate dit een waarheidsgetrouwe weergave is of dat de tekenaar gewoon zijn hoofdonderwerp wat prominenter in beeld wilde plaatsen.

Een laatste aanwijzing die een hint kan geven over de ligging van de resten van de oude kerk is een naam van één van de dwarsloten die op de Gouw uitkomen. Deze sloot loopt vanuit het westen vanaf het Haviksdijkje richting het oosten naar de Gouw en draagt in ieder geval al aan het begin van de negentiende eeuw de naam 'Oude Kerksloot'.

Het kerkhof

Ondanks de verschillende aanwijzingen is het tot nu toe niet gelukt de exacte plek van de oude kerk te bepalen. Ook de plek van het kerkhof dat bij de kerk gehoord zal hebben, is nog onduidelijk. Al kunnen we er vanuit gaan dat het vlakbij de kerk zal hebben gelegen. In het onderzoek van RAAP is ook aandacht besteed aan deze vraag. En de verwachting is dat het oude kerkhof destijds rondom molen De Havik lag.

Op een eiland ten noordoosten van deze molen, heeft de Archeologische Werkgroep Nederland (AWN) aan het eind van de jaren zestig enkele schedels opgegraven. Dat is te lezen in een publicatie van J.M.C. Pragt over de Eilandspolder. Op basis van de melding van deze vondst is vervolgens op deze plek een begraafplaats opgenomen op de archeologische meldingskaart.

Toch moet volgens RAAP zowel de kerk als het kerkhof gezocht worden op een andere plek en dat is de plek waar nu molen De Havik staat. RAAP verwijst naar het boek 'De Rijk: hondenwagens stapvoets!' van H. Meddens waarin vermeld wordt dat

direct naast de molens schedels zijn opgegraven. De vermelding van schedels in dit boek van Meddens is echter zeer summier en hij vertelt hier niets over de omstandigheden waarbij de schedels gevonden zijn. Tijdens hun eigen onderzoek vonden de archeologen van RAAP aardewerk uit de elfde tot de dertiende eeuw, maar ook een grote hoeveelheid menselijk botmateriaal rondom de molen.

Dat maakt het zeer waarschijnlijk dat we de resten van zowel het kerkhof als de kerk in deze omgeving langs het Haviksdijkje moeten zoeken. Kortom, dit is een gebied dat genoeg archeologische vraagtekens opwerpt en uitnodigt om het in de toekomst nader te onderzoeken. Uiteraard zonder de omgeving aan te tasten.

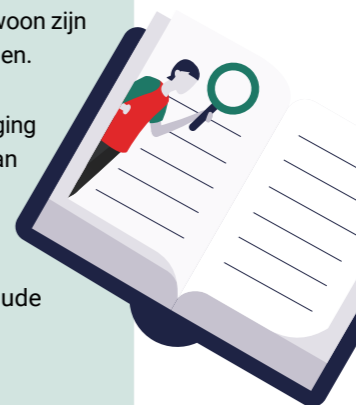
Niels Tuinman, archeoloog

Literatuur

Künzel, R.E., D.P. Blok & J.M. Verhoeff, 1988: De Lexicon van Nederlandse toponiemen tot 1200. Amsterdam.

Meddens, H., 1972: De Rijk: hondenwagens stapvoets!, Purmerend.

Pragt, J.M.C., 1987: De Eilandspolder, een archeologische kartering, inventarisatie en waardering, RAAPrap-port 12, Amersfoort.

Voormalige gevangenis Schutterswei nu ook beschermd als gemeentelijk monument

De voormalige gevangenis Schutterswei, in 1884 gebouwd naar een ontwerp van J.F. Metzelaar, is sinds deze maand officieel een gemeentelijk monument. Op verzoek van eigenaar GTP Vastgoed heeft de oude gevangenis, die is omgebouwd tot viersterren hotel, nu een beschermde status.

Lees meer op erfgoedalkmaar.nl

Jerry Breg, directeur van GTP Vastgoed, is blij dat de aangevraagde monumentenstatus voor de voormalige gevangenis is toegekend. Foto: JJ Foto

Volg jij Erfgoed Alkmaar al op Facebook en Instagram?

Volg jij Erfgoed Alkmaar al op Facebook en Instagram? Hier vind je, behalve elke week een verse Vondst op Vrijdag en een verrassend Detail op Dinsdag, nog veel meer waardevolle foto's, filmpjes en wetenswaardigheden over erfgoed in Alkmaar.

Historische details teruggebracht

Sociale woningen Oud Rochdale krijgen energielabel A

De woningen in het charmante wijkje Oud Rochdale zien er met de dag mooier uit. De honderd jaar oude huizen worden compleet gerenoveerd en krijgen verschillende mooie historische details terug. En dat is niet het enige: Van energielabel E tot en met G, gaan de woningen straks allemaal naar A of zelfs A+. Mike Schuil, projectmanager van opdrachtgever Woonwaard: "De huizen hebben een nieuw warm jasje gekregen."

In 1922 liet de 'Arbeiderswoningbouwvereniging Rochdale' voor haar leden eigen woningen ontwerpen en bouwen. Naar de ideeën van die tijd werd dat een tuinvijk. De wijk Oud Rochdale werd in vier fasen gebouwd naar een ontwerp van architect List uit Alkmaar. De huidige eigenaar, woningcorporatie Woonwaard, laat de honderdjarige woningen uitgebreid renoveren.

"Enerzijds is dit natuurlijk echt een beeldbepalend stukje Alkmaar met een cultuurhistorische waarde die je wilt behouden voor de toekomst," vertelt Mike Schuil, projectmanager van Woonwaard. "En anderzijds wil je de bewoners van deze huizen die enorm gehecht zijn aan de wijk, ook niet uit elkaar trekken door de boel plat te gooien."

Welke maatregelen zijn er precies genomen om de woningen energiezuinig te maken?

Mike: "De dakkapellen zijn geïsoleerd, de daken zijn geïsoleerd en voorzien van zonnepanelen en er is balansventilatie aangebracht volgens een warmteterugwinstsysteem. Alle kieren zijn dichtgemaakt, want je waaide in sommige woningen uit je hemd. De huizen hebben nieuwe voordeuren met nieuwe kozijnen met dubbel glas. De vloeren zijn geïsoleerd. De wanden zijn voorzien van voorzetwanden, dus de huizen hebben echt een nieuw warm jasje gekregen. Met als resultaat dat de woningen straks allemaal het energielabel A of zelfs A+ hebben, terwijl ze voor renovatie tussen de E en de G zaten. Dat is toch bijzonder voor zulke oude woningen?"

Verder doen we nog een stukje voorbereiding om de woningen op een later moment aan te kunnen sluiten op het warmtenet van HVC. Dat gebeurt waarschijnlijk pas over vier tot zes jaar maar als het gebeurt, dan zijn ze dus ook in één keer gasloos."

De nieuwe dakkapellen zijn niet alleen optimaal geïsoleerd, ze hebben ook weer de vorm van het oorspronkelijke ontwerp, en datzelfde geldt voor de voordeuren, de brievenbussen en de huisnummerbordjes.

Blaeustratenkwartier

Ze hebben trouwens de smaak te pakken bij Woonwaard, want er wordt al druk gewerkt aan de voorbereidingen voor de renovatie van de woningen in het Blaeustratenkwartier. Mike: "Deze woningen uit de jaren dertig willen we op dezelfde manier aanpakken. We zijn al in gesprek met de monumentenadviseurs van de gemeente over de kenmerkende details die we ook hier natuurlijk willen behouden. Ook deze woningen willen we duurzaam maken, maar ook de uitstraling van de wijk is heel belangrijk voor ons. Ook dat is een bijzonder mooie wijk met een heleboel mooie details. We kijken er naar uit om daar volgend jaar mee aan de slag te gaan."

[Lees verder op erfgoedalkmaar.nl](#)

Kan dus Wel!

Bijlage over monumenten en duurzaamheid

In het midden van deze lente-editie van Erfgoedmagazine Alkmaar vind je een speciale bijlage met als thema Monumenten en duurzaamheid. Er is steeds meer mogelijk om je monument energiezuinig te maken zonder de monumentale waarden aan te tasten. Lees de tips en de verhalen van monumenteneigenaren die je voorgingen. Plus alles over de expositie en de week van de Duurzame Monumenten in de tweede helft van mei.

Tref je dit magazine in een openbare gelegenheid en is de bijlage er al uit? Kijk dan op [erfgoedalkmaar.nl](#)

"Gebruik doet leven"

Mooie plannen voor kerken Schermerhorn en Stompeteren

De protestantse gemeente Schermer heeft twee kerken. De kerk aan het Westeinde in Schermerhorn en de kerk met de stompe toren in Stompeteren. Twee sieraden voor de omgeving. Om die mooie gebouwen te bewaren voor de toekomst, zijn er plannen gemaakt samen met de Coup Group. Plannen waarbij de kerkdiensten gewoon door kunnen gaan én waarbij de kerk in Stompeteren ook voor andere activiteiten gebruikt kan worden. Van zakelijke bijeenkomsten tot en met yogaklassen. "Binnenkort komt iemand er haar vijftigste verjaardag vieren," zegt Aart Vijfvinkel, één van de rentmeesters van de kerkelijke gemeente: "Dat is toch fantastisch!"

De rentmeesters van de PKN protestantse gemeente Schermer, die de kerkgebouwen en de grond van de gemeenschap beheeren, zijn blij met de samenwerking met de Coup Group. Voorzitter Aart Vijfvinkel: "Het is een prachtige deal! We verkopen twee kerken en we huren ze deels weer terug. De één helemaal en de ander voor zo'n 25 dagen per jaar. Hiermee ontzorgen we onszelf. We stoten al het onderhoud af en hoeven alleen nog maar voor de mensen en de goede doelen te zorgen. Coup zorgt intussen voor de bakstenen."

Gijs Schuurhuis is managing partner van de Coup

Group die zich bezighoudt met het vernieuwen, verbeteren en verbouwen van markante gebouwen in Nederland: "Met de rentmeesters kwam ik tot de conclusie dat het beheer van die drie gebouwen een ontzettende last voor ze was geworden. Dat heb ik ook uitgesproken, mét de vraag of wij die last van ze over zouden nemen. Uiteraard onder de voorwaarden van de kerkgemeenschap. Die hielden in dat ze in beide kerkgebouwen wilden blijven kerken. Wekelijks in Schermerhorn en op een aantal dagen in Stompeteren. Het oude schooltje stond al heel lang leeg, daar maakten ze al geen gebruik meer van."

Geweldig rijksmonument

"Die kerk in Stompeteren is een briljante locatie, een geweldig rijksmonument, ook prachtig van binnen. En, ook als je daar andere activiteiten in gaat organiseren, vind ik dat je er niks aan zou moeten veranderen.

Woningen in die kerk bouwen, zou zonde zijn, dan doe je het gebouw zoveel onrecht aan!

In het Zwethuis, de voormalige school tegenover de kerk in Schermerhorn, komen appartementen.

Dat klinkt misschien gek uit mijn mond, want ik ben altijd bezig met het herbestemmen van erfgoed. Maar ik vind dus dat je dit gebouw eigenlijk niet moet herbestemmen. Maar het is natuurlijk wel zo dat gebruik doet leven. Als je het gebouw blijft gebruiken, kun je dit soort prachtige plekken ook weer delen met de volgende generatie. De oplossing ligt dan ook in de programmering. Je moet hier allemaal gave creatieve combinaties organiseren."

En voor de kerk in Schermerhorn hebben jullie de monumentenstatus aangevraagd?

"Ja, dat klopt. Wij hebben ons gemeld bij het team Erfgoed van de gemeente Alkmaar om die intentie uit te spreken. Het is een schattig kerkje op een onverwachte plek, zo tussen de huizen. En wat ons betreft verdient het de monumentale status."

[Lees het hele verhaal op erfgoedalkmaar.nl](#)

Onder en links boven: De kerk met de stompe toren in Stompeteren. Rechts boven: De kerk aan het Westeinde in Schermerhorn.

Een mysterieus sarcofaagdeksel

Waar is het deksel van de doodskist uit Oudorp?

Zijn bevindingen staan op bierviltjes, op enveloppen en op achterkanten van reclamefolders. Historicus Mr. Jan Belonje, die in de vorige eeuw veel historisch onderzoek deed in Alkmaar en omgeving, is in meerdere opzichten het bestuderen waard. Onze archeoloog Nancy de Jong dook in zijn archieven en ontdekte elke keer iets nieuws. Zoals het feit dat er in de zestiger jaren in Oudorp een deksel werd gevonden van een stenen doodskist waarvan niemand weet waar die nu is. Daar willen we natuurlijk verandering in brengen...

Johan (of Jan) Belonje (1899-1996) was jurist, bestuurder, bankier en historicus die ontzettend veel historisch onderzoek deed. Over de meest uiteenlopende onderwerpen. Vooral in de regio Noord-Holland, maar ook daarbuiten. Het Regionaal Archief Alkmaar heeft een omvangrijk archief van Mr. Jan Belonje en bladeren door die archieven is als een tijdreis. Zijn aantekeningen zijn zeer uitgebreid en staan op de achterkanten van reclamefolders, enveloppen, bierviltjes en eigenlijk alles waar je op kon schrijven. Dat maakt zijn archieven dubbel interessant. De ervaring leert dat iedere keer dat je in een archiefdeel gaat bladeren je iets nieuws ontdekt, zoals bijvoorbeeld nieuwe opgravingsfoto's van kasteel de Middelburg.

Burgemeester van Oudorp

Dit werd pas nog eens opnieuw bewezen in één van zijn archiefdelen over Oudorp. Belonje was in zijn tijd een gerespecteerd onderzoeker. Zodra er ergens iets bijzonders werd ontdekt, namen mensen contact met hem op. Zo werd hij in januari 1961 gebeld door de burgemeester van Oudorp omdat er bij werkzaamheden iets bijzonders was aangetroffen.

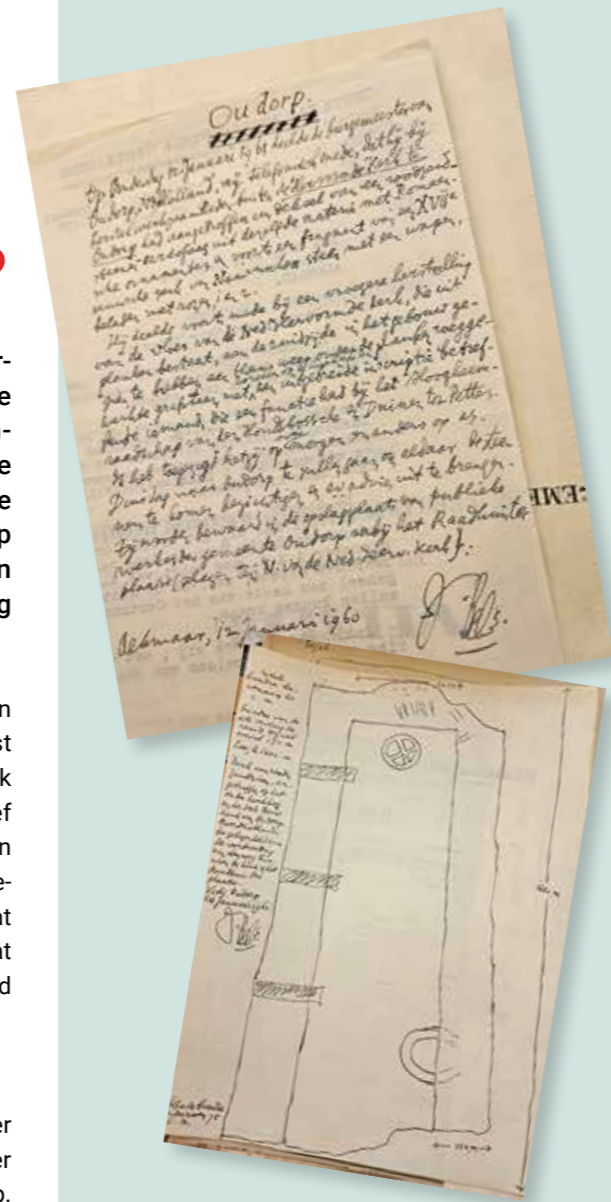
De weg tussen het raadhuis en de Nederlands Hervormde kerk De Terp werd verbreed en daarvoor werd een deel van het kerkhof gebruikt. Hierbij werd een zerk van rode zandsteen gevonden met een lengte van ongeveer 160 cm en een breedte van 60 cm. De zerk had enige decoratie en die door Belonje nauwkeurig werd nagetekend.

In zijn aantekeningen beschrijft hij dat het hier om een deksel gaat van een zandstenen sarcofaag. Dit is bijzonder, want deze stenen doodskisten, die boven de grond werden geplaatst, werden heel lang geleden gebruikt. Dan gaan we zeker terug tot de middeleeuwen. En ze waren alleen bestemd voor mensen met een heel hoog aanzien.

Dertiende eeuw

Het huidige kerkgebouw De Terp is gebouwd in de tweede helft van de negentiende eeuw. Het was de vervanging van een Romaans kerkgebouw uit op zijn minst de dertiende eeuw. En waarschijnlijk had ook die kerk nog een oudere voorganger. Qua periode zou de sarcofaag hier prima bij passen.

In de aantekeningen van Belonje vinden we nog veel meer informatie. Onder meer over nog een andere gevonden zerk van meer recente datum. En we lezen dat er ook onder de plankenvloer in de zuidzijde van de kerk nog een zerk moest zijn.

Johan Belonje maakte zijn aantekeningen op alles wat er maar binnen handbereik lag. Van de achterkanten van folders tot en met bierviltjes...

Nadat Belonje zijn bevindingen gedeeld had, heeft de burgemeester van Oudorp de zerk of sarcofaagdeksel overgedragen aan de gemeentewerf van Oudorp, die destijds op steenworp afstand van de kerk lag. Wat er daarna gebeurd is met de zerk is tot nu toe onbekend.

Wie weet waar het deksel is?

En daar zouden we graag verandering in brengen! Dus weet jij meer van deze zerk of sarcofaagdeksel of ken je misschien iemand die er meer over kan weten? Dan horen we dat heel graag. Je kunt mailen naar erfgoed@alkmaar.nl

Nancy de Jong, archeoloog

Alkmaarse archeologen aan het woord in 12-delige podcastserie

Studio Ro Smit brengt samen met jongeren oude ambachten tot leven

Onze archeologen zitten vol met verhalen. Geef ze één van hun vondsten in handen en ze vertellen je van alles over de geschiedenis van Alkmaar aan de hand van dat ene voorwerp. Dat ontdekte social designer Roland Smit toen hij bezig was met 'Alkmaakers'. Een project om het ambachtelijke erfgoed van Alkmaar terug te brengen naar deze tijd. Het werd een prachtig project waarbij jongeren met autisme niet alleen oude ambachten doen herleven maar ook een podcastserie maakten met de archeologen van team Erfgoed Alkmaar in de hoofdrol. Het werd een wandeling door de geschiedenis die begint met een expositie die sinds deze maand gratis te zien is in de entree van Stedelijk Museum Alkmaar.

Roland Smit van Studio Ro Smit houdt zich als social designer bezig met maatschappelijke vraagstukken: "Ik kom zelf oorspronkelijk uit Alkmaar. Mijn overgrootouders hadden een mooie smederij aan de Noordervaart. Zie je, het is niet toevallig dat ik Smit heet. En mijn grootouders hadden een schilderswerkplaats aan de Laat. Ik kom dus echt uit een makers-ambachtenfamilie.

"Mijn opa vertelde dat alles vroeger gemaakt kon worden in de stad."

En ik weet nog de verhalen van mijn opa die vertelde dat alles vroeger gemaakt kon worden in de stad. Was er iets kapot, dan ging je gewoon even naar die en die en dan werd het weer gemaakt. Alles, creëren, recreëren, wonen en werken gebeurde gewoon allemaal in de binnenstad. Ik vroeg me af waarom er niets meer terug te vinden was van al die verhalen in de stad. Ik schreef een plan over het herontdekken van de makers-geschiedenis in Alkmaar en daar kreeg ik subsidie voor in de vorm van de Makersimpuls."

Archeologen

"Zo kwam ik ook in contact met de gemeentelijke archeologen van het team Erfgoed. En toen ontdekte ik dat er nog enorm veel kennis aanwezig is over die ambachten die vroeger in de stad werden uitgevoerd!

Ik ben gaan samenwerken met Kopzorg en ging aan de slag met een groep jongeren met autisme of met een stoornis in het autistisch spectrum. Met elkaar hebben we eerst de

Berend Post interviewt archeoloog Peter Bitter voor de podcastserie.

Berend Post maakte tekeningen van alle beschreven ambachten en een schilderij van de voormalige houtzaagmolen.

verhalen opgehaald bij de archeologen, om zo de makersgeschiedenis in beeld te brengen.

Vervolgens zijn we de podcast gaan maken waarin de jongeren voor elk onderwerp in gesprek zijn gegaan met één van de archeologen. Steeds op de plek waar de vondst was gedaan die in die aflevering besproken werd. En al die afleveringen samen vormen nu de stadswandeling. Jan Sprenkeling, één van de Alkmaakers, tekende daarvoor een kaart, gebaseerd op de stadsplattegrond van Cornelis Drebbel van 1597. Die heeft op die kaart huisje voor huisje in beeld gebracht. En dat is ook nu weer gebeurd, maar dan met de situatie van nu. En Berend Post maakte verfijnde illustraties van alle besproken ambachten."

Expositie

De expositie Alkmaakers is nog zeker tot 2026 gratis te zien in de entree van Stedelijk Museum Alkmaar. In de museumwinkel zijn items te koop uit de Alkmaakers collectie en routekaarten voor de wandeling. De podcastserie, vind je op Spotify onder de naam Alkmaaker.

Judith Flapper

Lees het hele verhaal, inclusief het interview met illustrator Berend Post op erfgoedalkmaar.nl

Roland Smit met één van de pigmenten die worden gekweekt in de stadstuin.

Archeologen ontdekken veertiende-eeuwse resten onder Vroom en Dreesman

Vrijwilligers Sjaak Waterlander en Cees Tiebie sorteren de gevonden resten van de kogelpotten.

Hier zat ooit een kogelpottenbakker

In de tweede helft van februari deden de gemeentelijke archeologen een opgraving binnen het vroegere warenhuis van V&D aan de Laet. Ze zochten onder meer naar resten van bewoning vanaf de eerste aanleg van de Laet. En die hebben ze gevonden!

Bij eerdere opgravingen langs de Laet bleek dat de Laet omstreeks 1250/1350 als gracht moet zijn gegraven. De gracht was nodig voor de afwatering (de naam 'Laet' zegt het al) van het laagste deel van de strandwal ter hoogte van de Lindegracht.

Onze opgraving was ongeveer halverwege het V&D-pand. De plek waar in 1933 een tweetal huizen was afgebroken voor de eerste uitbreiding van V&D. De oude kern van het warenhuis, vanaf de hoek met de Ridderstraat, uit 1926, was voor de archeologie in feite al verloren. Hier waren diepe kelders onder gemaakt, die de bodem hebben verstoord.

Leemvloeren uit de allereerste bouwtijd

In het stuk van de uitbreiding van 1933 zagen we nog wel kansen en dat bleek terecht. Hier legden we inderdaad diverse funderingen, vloerresten, kelders en waterputten bloot.

Heel bijzonder was de vondst, onder beide huizen, van leemvloeren en stookplaatsen uit de allereerste bouwtijd. Voor zover we het nu kunnen bekijken uit circa 1300-1325. Op deze vloeren lag een zwarte brandlaag, die we toeschrijven aan de bekende stadsbrand van 1328.

De meest bijzondere dingen ontdekten we echter pas ná de opgraving, bij het wassen van de vondsten. De allereerste bewoners op deze plek bleken namelijk hun kost te hebben verdiend met pottenbakken. Dat kunnen we afleiden uit de diverse kuilen met mislukt aardewerk. Het gaat dan om zogenoemd 'kogelpot-aardewerk', van

een vrij primitief handwerk. Het zijn grijze kogelronde potten, die gemaakt zijn zonder draaischijf of ovens.

Dit soort potten vinden we wel vaker, maar misbaksels van dergelijk aardewerk zijn buitengewoon zeldzaam. Terwijl ik dit schrijf, liggen de laatste gewassen scherven nog te drogen. De komende weken gaan we de vondsten grondig bestuderen!

Bekijk het uitgebreide artikel op onze website met de laatste ontwikkelingen

Peter Bitter, archeoloog

De opgraving onder het voormalige V&D-pand was tijdens de laatste twee weken van februari. Inmiddels is de bouw weer in volle gang.

TIP VAN DE MONUMENTENADVISEUR

Tweedehands dakpannen beter voor je monument en voor het milieu

In de monumentenzorg geldt: gerepareerd is vaak beter en mooier, dan vernieuwd. Onze specialisten van het gemeentelijke Erfgoedteam worden er dan ook heel blij van als eigenaren van oude woningen (monument of niet) ervoor kiezen om tweedehands dakpannen te gebruiken. Toch zien we ook gebeuren dat daken nieuwe pannen krijgen, terwijl de oude dakpannen nog prima bruikbaar waren. Kom je tekort? Dan is het vaak niet moeilijk om tweedehands dakpannen te vinden in dezelfde stijl.

Op de foto zie je een partij rode dakpannen van het type Tuile du Nord. Ze komen van een pand dat nieuwe pannen kreeg. En de oude belandden in de container.

Hoewel de eigenaar in dit geval gekozen had voor vervangende dakpannen van het juiste type en in de juiste kleur, was deze ingreep niet nodig geweest. De oude pannen waren technisch gezien nog lang niet aan het eind van hun levensduur. Die hadden nog wel een halve of hele eeuw mee gekund. Misschien was er lekkage en leek een totale vervanging van de dakpannen de beste oplossing voor de eigenaar? Wat bijzonder jammer is van het geld en de moeite, maar ook van het milieu en het originele aanzicht van het pand.

Repareren gaat voor

Onze tip is dus: repareer je dak als het nodig is, maar vervang het niet. Tenzij 'alle' pannen slecht zijn, natuurlijk. Twijfel je? Dan komen we graag langs om de kwaliteit van de pannen te helpen beoordelen. Over het algemeen is reparatie heel goed mogelijk. Dit is geen verkeerde zuinigheid, maar simpelweg goede monumentenzorg.

Het goede voorbeeld werd onlangs gegeven door de nieuwe eigenaren van het herenhuis Kennemerpark 30 in Alkmaar. Dat is het dak met de grijze of 'gesmoorde' pannen, op de foto. De oude dakpannen zijn eraf gehaald en op kwaliteit gesorteerd. Voor de ontbrekende pannen zijn 'nieuwe' oude pannen gezocht en gevonden.

Tweedehands bouwmaterialenhandel Arie Oud in Zuidschermmer is een bekend adres, en er zijn meer handelaren in oude dakpannen in de regio.

In dit geval gaat het om twee verschillende typen gesmoorde (donkere) pannen op één dak: de steile dakschilden van het geknikte schilddak zijn gedekt met friese golfjespannen en de flauwe bovenschilden zijn gedekt met kruispannen. Het dak is kaal gemaakt tot op het dakbeschoot, en voorzien van een moderne damp-open regenkerende onderfolie en nieuwe tengels en pannen. De onderfolie zorgt ervoor dat regenwater of stuifneeuw dat doorslaat, alsnog wordt afgevoerd naar de dakgoten. Het werk is inmiddels afgemaakt door in specie vermetelde vorsten op de nokken en hoekkepers. Een op deze manier gerepareerd dak kan weer generaties mee.

Anne Pauptit, monumentenadviseur

Gooi oude dakpannen niet weg! Je kunt ze prima opnieuw gebruiken. En als je tekort komt, zijn ze nog goed tweedehands verkrijgbaar.

Jarige HVA brengt 100 jaar Alkmaar in beeld met film

Historische Vereniging zoekt oude filmpjes van dagelijks leven in gemeente Alkmaar

Heb jij ergens op zolder nog een doos met oude 8mm filmpjes die in de gemeente Alkmaar zijn gemaakt? Daar kun je de Historische Vereniging Alkmaar heel blij mee maken! In 2025 bestaat de vereniging 100 jaar. Om dat te vieren, gaan ze een film maken die wordt samengesteld uit oude amateurfilmpjes van het dagelijks leven in Alkmaar in de afgelopen 100 jaar. Breng je oude filmpjes op zaterdag 11 mei tussen 11.00 en

17.00 uur naar de 'Kunst & Kitsch'-dag in Stedelijk Museum Alkmaar. Je krijgt er een leuke beloning voor, waaronder een uitnodiging voor de première, december volgend jaar.

Lees verder op erfgoedalkmaar.nl. Daar lees je ook waar je terecht kunt als 11 mei niet past in je agenda.

BIJZONDERE BODEMVONDST

Wegen aan de Boterstraat

Als bijzondere bodemvondst voor deze lente-editie van het Erfgoedmagazine, koos onze depotbeheerder Karin Beemster iets uit het metaaldepot. Het metaaldepot van het archeologisch centrum aan de Bergerweg telt 2100 voorwerpen van de meest uiteenlopende afmetingen. Het voorwerp van vandaag is een sluitgewicht, gevonden bij de opgraving vorig jaar zomer aan de Boterstraat.

Na het slopen van een pand aan de Boterstraat 14 in Alkmaar konden onze archeologen hier in juni 2023 een opgraving doen. Tussen alle andere vondsten, kwam ook een bijzonder metalen kleinood naar boven: een bronzen sluitgewicht, ook wel pijl- of huisjesgewicht genoemd, uit de veertiende eeuw.

Sluitgewichten werden van meer soorten metaal gemaakt, maar het onze is dus van brons, dat harder en slijtvaster is dan bijvoorbeeld messing (geelkoper). Ook is brons beter bestand tegen oxidatie.

Maar wat is nou eigenlijk een sluitgewicht?

Een sluitgewicht werd gebruikt voor het wegen van kleine voorwerpen. Het bestaat uit een reeks kleine bakjes die precies in elkaar passen. Het buitenste bakje is het huis. De andere bakjes of gewichten worden de pijlen genoemd.

Sluitgewichten werden al in de Romeinse tijd gebruikt en de gewichtsvorm kwam rond 1250 opnieuw in beeld. De vorm is vanaf ongeveer 1500 vrijwel hetzelfde gebleven.

Het gewicht dat onze archeologen aan de Boterstraat vonden, is het buitenste gewicht, ofwel het 'huis' van een sluitgewicht. Dit exemplaar weegt 28 gram en heeft een doorsnede van 2,8 cm en een hoogte van 1,5 cm. Bij de oogjes is de hoogte 2 cm. Dat is vrij klein maar er werden dan ook kleine dingen mee gewogen, zoals munten. De buitenwand van ons sluitgewicht is versierd met ribben, bovenop op elk oogje prijkt een kruisje en op de rand zijn ingeslagen puntcirkels.

1

Jammer genoeg is het sluitgewicht, zoals meestal wanneer we dit soort gewichtjes vinden, niet compleet. De overige gewichtjes, de zogeheten pijlen, ontbreken. Maar die pasten dus ooit precies in elkaar in het buitenste huis.

Verder missen we de sluitpen en het stopje van de sluitpen. Bovenop het sluitgewicht (of het huis) werd de sluitpen zowel door de oogjes van het sluitgewicht geschoven als door een rond gaatje in het stopje. Op die manier werden de gewichtjes afgesloten. En doordat de gewichtjes dus in elkaar gestapeld waren, was het sluitgewicht eenvoudig mee te nemen.

Goud en zilver

Bronzen sluitgewichten werden gebruikt voor de verfijnde weging van bijvoorbeeld goud en zilver. Zoals ik al vermeldde, gaven bronzen gewichten de minste slijtage. Wat weer zorgde voor meer nauwkeurigheid, belangrijk bij het wegen van waardevolle waren.

Vermoedelijk heeft op deze plek in de Boterstraat een zilversmid zijn nering gehad. Dit denken we omdat vlak naast het gewichtje een zilveren druppel is gevonden.

Wij zullen er maar vanuit gaan dat de eventuele zilversmid hier te goeder trouw zijn werk deed!

2

Karin Beemster

Literatuur: Warburg, G.J. en J.H. Tieleman, 2021, Nederlandse gewichten van brons en messing, pag. 13, 210, 211

1 Zijaanzicht sluitgewicht 2 Bovenaanzicht sluitgewicht

Colofon

Erfgoed Magazine Alkmaar is een gratis uitgave van de gemeentelijke vakgroep Erfgoed Alkmaar.

Afbeeldingen Uit eigen collectie i.s.m. Regionaal Archief Alkmaar, Joop Elsinga, Ritske Velstra en Judith Flapper.

Opmaak & vormgeving Delta3

Druk ADC Nederland, 's-Hertogenbosch.

(Eind)redactie en interviews Judith Flapper, Allesinbalans.nu

Contact en tips voor de redactie erfgoed@alkmaar.nl

GRATIS abonnement Meld u aan op erfgoedalkmaar.nl voor de digitale nieuwsbrief. Mail naar erfgoed@alkmaar.nl voor het papieren magazine.

Voor uitgebreide artikelen en meer erfgoedverhalen erfgoedalkmaar.nl

Alles over regelgeving en subsidieformulieren alkmaar.nl

Erfgoed Alkmaar